

„Българските общности зад граница след 1989 г.: Завръщане към корените“.

(проект № КП-06-Н90/3 от 10.12.2024 г.)

МЕТОДОЛОГИЧНА РАМКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Настоящият документ е създаден по проект
„Българските общности зад граница след 1989 г.: Завръщане към корените“
(проект № КП-06-Н90/3 от 10.12.2024 г.),
финансово подкрепен от Фонд „Научни изследвания“

1. Въведение

Настоящата методологична рамка е разработена в контекста на изпълнението на научноизследователския проект, посветен на изследването на българските общности зад граница след 1989 г., с акцент върху процесите на съхраняване на културната идентичност, социалната интеграция и взаимодействието с българската държава. Тя се основава на разбирането, че българската диаспора представлява динамична и многопластова социална система, която функционира в условията на глобални миграционни процеси и транснационални комуникации, характеризиращи съвременния свят.

В този контекст изследването се позиционира в рамките на съвременните научни търсения, насочени към анализ на транснационалните общности, като българската диаспора се разглежда не само като резултат от миграционни процеси, но и като активен участник в културния обмен, социалното взаимодействие и изграждането на идентичностни модели в различни обществени и културни среди. Тази перспектива предполага разглеждането на диаспората като отворена система, която поддържа постоянна връзка с държавата на произход, като същевременно се адаптира към условията на приемащите общества.

Концептуалната основа на изследването стъпва върху утвърдени научни постановки, свързани с теорията на диаспората, културната идентичност и социалната интеграция, като се отчита необходимостта от тяхното адаптиране към спецификата на българските общности. В този смисъл диаспората се разглежда като социално-културен феномен, в който се преплитат процеси на съхранение, трансформация и адаптация на идентичността, осъществявани в различни национални и културни контексти.

Методологичната рамка е изградена като интегриран модел, който съчетава теоретични постановки и емпирични подходи, с цел да осигури надеждна основа за провеждане на изследването и за интерпретиране на получените резултати. Тя отразява необходимостта от систематичен и последователен подход, който да позволи обхващането на сложността на изследвания обект и да осигури възможност за извеждане на обосновани научни изводи.

В допълнение към посочените концептуални основания следва да се отбележи, че изследването се опира и на натрупания опит в изследванията на българската диаспора,

осъществявани в рамките на академичната среда в България, както и на наличните емпирични и аналитични разработки, публикувани в научни издания и дигитални платформи. В този смисъл методологичната рамка не се изгражда изолирано, а стъпва върху вече съществуващи научни подходи, като същевременно ги доразвива и адаптира към целите на настоящия проект.

Особено значение има обстоятелството, че проектът е ориентиран не само към теоретично осмисляне на процесите, но и към тяхното емпирично изследване в реална среда. Това предполага разработването на методология, която да бъде приложима в различни социални и културни контексти, включително в държави с различни модели на интеграция и различна степен на институционална подкрепа за българските общности.

2. Обект, предмет и цели на изследването

Обект на изследването са българските общности зад граница, формирани и развиващи се в условията на постсоциалистическата миграция след 1989 г., като се обръща внимание на тяхното териториално разпределение, социална структура и културни характеристики. Тези общности се разглеждат като част от по-широкия процес на българската миграция, който има значими демографски, социални и културни измерения.

Предмет на изследването са процесите на съхраняване и трансформация на културната идентичност, формите на социална интеграция, както и механизмите на комуникация и взаимодействие между българската диаспора и институциите в Република България. В рамките на този предмет се анализират както вътрешните процеси в самите общности, така и външните фактори, които оказват влияние върху тяхното развитие.

Основната цел на изследването е да се анализира състоянието и устойчивостта на българските общности зад граница, като се идентифицират ключовите фактори, които влияят върху тяхното развитие, както и да се формулират насоки за усъвършенстване на държавната политика спрямо тях. Тази цел предполага както описателен, така и аналитичен подход, който да позволи не само установяване на съществуващото състояние, но и извеждане на тенденции и зависимости.

За постигането на тази цел са формулирани подцели, които конкретизират основните направления на изследването. Те включват:

- събиране и систематизиране на емпирични данни за състоянието на диаспората;
- анализ на културните и социалните характеристики на българските общности;
- изследване на комуникационните механизми между диаспората и България;
- идентифициране на проблеми и предизвикателства;
- формулиране на препоръки за развитие на политики.

Взаимовръзката между тези подцели осигурява логическа последователност на изследването и гарантира неговата цялостност.

В допълнение към формулираните цели следва да се подчертае, че изследването е насочено и към установяване на степента на устойчивост на българските общности, разглеждана като способност за съхраняване на културна идентичност в условията на външен социален натиск и културна асимилация. В този смисъл устойчивостта се разглежда не само като културна, но и като социална и институционална характеристика.

От особено значение е и изследването на ролята на образователните, културните и обществени организации на българската диаспора, които функционират като основни носители на идентичността. Тези структури се разглеждат като посредници между индивида и общността, както и между диаспората и българската държава.

Допълнително внимание се отделя на процесите на междугенерационен трансфер на културна идентичност, които са ключови за дългосрочното съществуване на българските общности зад граница.

3. Изследователски подход

Методологическият подход на изследването се основава на интердисциплинарен модел, който интегрира знания и методи от различни научни области – история, културология, социология, политически науки и комуникационни изследвания. Този подход е обусловен

от сложността на изследвания обект, който изисква многостранно разглеждане и използване на разнообразни аналитични инструменти.

Интердисциплинарността позволява да се преодолеят ограниченията на отделните научни дисциплини и да се постигне по-пълно разбиране на процесите, свързани с българската диаспора. Историческият подход осигурява възможност за проследяване на развитието на общностите във времето, културологичният подход акцентира върху идентичностните модели и културните практики, социологическият подход анализира социалните структури и нагласи, а политологичният подход разглежда институционалните взаимодействия и политиките.

Системният подход, приложен в рамките на изследването, разглежда диаспората като взаимосвързана система, в която отделните елементи – индивиди, общности, институции – функционират в динамично взаимодействие. Този подход позволява да се идентифицират връзките между различните компоненти и да се анализират процесите в тяхната цялост.

Сравнителният подход се използва за анализ на различията и сходствата между българските общности в различни държави, като се отчита влиянието на конкретните социални, икономически и културни условия. Този подход дава възможност за извеждане на общи тенденции и за идентифициране на специфични особености.

Анализът се осъществява на няколко нива, които включват индивидуалното ниво, свързано с личностната идентичност и нагласите, общностното ниво, свързано с организационните структури и културните практики, и институционалното ниво, свързано с политиките и взаимодействията между диаспората и държавата.

Към изложените подходи следва да се добави, че изследването се основава и на принципа на емпиричната проверяемост, като се търси съответствие между теоретичните постановки и реално наблюдаваните процеси. Това предполага непрекъснато съпоставяне между концептуалния модел и събраните данни.

Допълнително се прилага и проблемно-ориентиран подход, при който анализът се фокусира върху конкретни проблемни области, като комуникационни дефицити, институционални

ограничения и процеси на културна трансформация. Това позволява изследването да има не само описателен, но и приложен характер.

Важен аспект на методологическия подход е и стремежът към интеграция на различни типове данни – количествени и качествени, което позволява постигане на по-висока степен на валидност на резултатите.

4. Методи за събиране на данни

Събирането на данни се основава на комбинирането на количествени и качествени методи, което позволява постигане на по-висока степен на достоверност, надеждност и аналитична дълбочина на изследването. Използването на различни методи създава възможност за взаимно допълване на данните и за проверка на резултатите чрез различни източници.

Документалният анализ заема съществено място в методологията, като включва проучване на научни публикации, аналитични изследвания, нормативни документи и други релевантни източници. Този метод позволява изграждане на теоретична основа и осигурява контекст за интерпретация на емпиричните данни.

Съществен компонент на изследването е анкетното проучване, за което е разработена специализирана анкетна карта. Тя е създадена с цел да обхване основни аспекти на културната идентичност, социалната интеграция и комуникацията с България, като включва както затворени, така и отворени въпроси. Анкетната карта е структурирана по начин, който позволява събиране на съпоставими и анализируеми данни. Към момента анкетното проучване е в процес на провеждане, като неговите резултати ще бъдат използвани в следващите етапи на анализа.

Анкетната карта е разработена въз основа на предварително дефинирани индикатори, свързани с културната идентичност, езиковата употреба, образователните практики, социалната интеграция и степента на връзка с България. В нея са включени въпроси, които

позволяват както количествено измерване, така и извеждане на качествени характеристики на изследваните процеси.

Проучването е насочено към различни целеви групи, включително представители на българската диаспора в различни държави, като се предвижда обхващане на различни възрастови и социални групи. Това позволява събиране на по-разнообразни данни и по-пълно отразяване на реалното състояние на общностите.

Паралелно с това се осъществява и събиране на информация чрез участие в публични събития, срещи с представители на диаспората и дискуссионни формати, които допълват анкетните данни с пряко наблюдение и експертна оценка.

Допълнително се използват интервюта и дискуссионни формати, които предоставят възможност за задълбочено изследване на индивидуалния опит и нагласите на представителите на българските общности. Тези методи допълват количествените данни с качествена информация и позволяват по-пълно разбиране на изследваните процеси.

Фокус групите, предвидени в рамките на проекта, функционират като инструмент за групов анализ и дават възможност за изследване на колективни нагласи, мнения и взаимодействия. Те позволяват да се идентифицират общи проблеми и да се анализира динамиката на груповите процеси.

5. Методи за анализ

Анализът на събраните данни се осъществява чрез интегриране на различни методологически подходи, които позволяват извеждане на обосновани и надеждни резултати. Качественият анализ е насочен към интерпретиране на културни модели, идентичностни процеси и социални нагласи, като се използват техники за съдържателен анализ и интерпретация.

Количественият анализ включва обработка на анкетните данни чрез статистически методи, което позволява установяване на зависимости и извеждане на обобщения. Този подход осигурява обективност и възможност за количествено измерване на изследваните явления.

SWOT анализът се прилага като инструмент за оценка на комуникацията между диаспората и българските институции, като позволява да се идентифицират силните и слабите страни, както и възможностите и заплахите. Този анализ има практическа насоченост и допринася за формулиране на препоръки.

Сравнителният анализ допълва изследването чрез съпоставка на различни общности и държави, което позволява да се идентифицират общи закономерности и специфични особености.

В допълнение към посочените методи се прилага и елемент на индикаторен анализ, чрез който се оценяват различни аспекти на състоянието на диаспората, като степен на културна активност, участие в обществени структури и интензивност на комуникацията с България.

Анализът е насочен към извеждане на причинно-следствени връзки между различни фактори, което позволява по-дълбоко разбиране на процесите, а не само тяхното описание. В този смисъл се търси обяснителен модел, който да свързва емпиричните данни с теоретичните постановки.

Допълнително се използва синтетичен подход, чрез който резултатите от различните методи се обединяват в общ аналитичен модел.

6. Ограничения на изследването

Изследването е съобразено с редица ограничения, които произтичат от неговия обхват, методология и условия на провеждане. Достъпът до различни български общности е неравномерен, което влияе върху представителността на данните. Освен това динамичният характер на миграционните процеси води до постоянни промени, които затрудняват фиксирането на устойчиви модели.

Допълнително ограничение е свързано с факта, че част от изследователските дейности, включително анкетното проучване и фокус групите, са в процес на реализация, което означава, че окончателните резултати ще бъдат налични в следващия етап. Това налага предпазливост при интерпретацията на текущите данни.

Към посочените ограничения следва да се добави и фактът, че степента на ангажираност на респондентите може да варира, което влияе върху обема и качеството на събраната информация. Освен това културните различия между отделните държави създават специфични условия, които изискват адаптиране на методите. Налице е и ограничение, свързано с времевия обхват на първия етап, който предполага, че част от дейностите са в начален или междинен стадий.

7. Очаквани резултати и приложение

Методологичната рамка създава условия за постигане на значими научни и приложни резултати. Очаква се изграждане на систематизирана база данни, разработване на аналитични доклади и формулиране на препоръки за държавната политика.

Резултатите от изследването ще имат приложение както в научната практика, така и в процеса на разработване на политики, насочени към българската диаспора. По този начин се осигурява връзка между научното изследване и неговото практическо приложение, което е една от основните цели на проекта.

В допълнение може да се очаква, че резултатите от изследването ще допринесат за изграждането на по-ясна и структурирана картина на българската диаспора, като ще позволят идентифициране на модели на поведение и развитие. Очаква се също така разработването на практически приложими препоръки, които да подпомогнат институционалното взаимодействие с българските общности зад граница, както и да създадат основа за бъдещи изследвания в тази област.